

①

Η ΠΤΩΣΗ

"Εάν μὴ γινώμεν αἰούς ἡμᾶς ἐποίησεν ὁ Θεός,
οὐκ ἐπὶ γινώσκόμεθα αἰούς ἐποίησεν ἡ ἁμαρτία"
Γρηγόριος Σιναΐτης (P.G. 150, 1253)

α. Ἕνα κατηχητικό παράδειγμα

Από τή φύση του ὁ ἄνθρωπος ἔχει τό ἐξῆς βασικό χαρακτηριστικό: διαθέτει μέν θερμότητα, δέν τή γεννᾷ ὁμως ἀδιάκοπα, κι ἂν τή χάσει δέν μπορεῖ νά τήν ἀναπληρώσει ἀπό μόνος του. Ἄν, δηλαδή, ἓνας ἄνθρωπος μένει στό κρύο, σιγά-σιγά θά χάσει τή θερμότητά του, θά ξυλιάσει καί θά πεθάνει, παρεκτός ἂν μεσολαβήσει κάτι ἄλλο. Ἄν, δηλαδή, ἀπό μιάν ἄλλη ὑπαρξη, ἔξω ἀπό τή δική του, δεχθεῖ ἐπικουρία καί ἀνανέωση τῆς θερμότητος. Αὐτό μπορεῖ νά συμβεῖ ἂν π.χ. πάει κοντά στόν ἥλιο ἢ σέ μιά φωτιά. Μεταξύ τῶν δύο αὐτῶν ὑπάρξεων (τοῦ ἀνθρώπου ἀφενός καί τῆς φωτιᾶς ἀφετέρου) ὑπάρχει τούτη ἡ διαφορά: ἀπό τή φύση τῆς ἡ πρώτη ἔχει θερμότητα, ἐνῶ ἡ δεύτερη εἶναι θερμότητα.

Ἀς υποθέσουμε ὅτι σέ κάποιο δωμάτιο βρίσκεται μιά ἐστία θερμότητος (π.χ. τζάκι) πού λειτουργεῖ ἀδιάκοπα. Σέ κάποιο σημεῖο τοῦ δωματίου, κοντά στήν πόρτα, βρίσκονται ἓνας ἄνδρας καί μιά γυναίκα. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, μολονότι δέν ἔχουν ἀκόμα πλησιάσει τή φωτιά, ἤδη νιώθουν τή ζεστασιά τῆς αὐτοῦ σημαίνει ὅτι βρίσκονται σέ σχέση μέ τήν ἐστία, μετέχουν τῆς ἐνέργειάς τῆς κι ἐτσι κοινωνοῦν αὐτοῦ πού ἀπό γεννησιμιοῦ τῆς διαθέτει ἡ ἐστία (ἀτελεύτητη θερμότητα) καί δέν διαθέτει ἡ δική τους ὑπαρξη. Ἐδῶ, ὁμως, μπαίνει τό ζήτημα τῆς ἀνθρώπινης βούλησης. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει τή δυνατότητα νά πεῖ ἐλεύθερα «ναί» ἢ «ὄχι» στήν ἐν λόγω σχέση, στή συνέχιση ἢ στή διακοπή τῆς. Ἀπ' αὐτόν, δηλαδή, ἐξαρτᾶται ἂν θά πλησιάσει τή φωτιά ἢ ἂν θά ἀποχωρήσει.

Ἄν, λοιπόν, οἱ ἄνθρωποι τῆς ὑπόθεσής μας θελήσουν νά μήν ἔχουν σχέση μέ τή θερμαντική ἐστία (ἐπειδή λ.χ. κρίνουν ὅτι δέν κινδυνεύει ἡ θερμότητά τους ἢ ἐπειδή θίγονται πού οἱ ἴδιοι δέν διαθέτουν αὐτό πού διαθέτει ἡ ἐστία), ἀπομακρύνονται ἀπό τήν ἐστία, ἀνοίγουν

τὴν πόρτα τοῦ δωματίου καί βγαίνουν ἔξω. Ἐκεῖ ἔξω, ὁμως, αὐτό πού ὑπάρχει εἶναι ἡ ἀπουσία τῆς ἐστίας. Ὑπάρχει παγωνιά. Οἱ ἄνθρωποι μας γιά πρώτη φορά, ἀρρώσταίνουν· ὁ ὁργανισμός τους ἀλλοιώνεται, φθείρεται. Κι ὅταν κάνουν παιδιά, τὰ κάνουν ἐκεῖ ἔξω καί τούς δίνουν αὐτό πού ἔχουν: τό ἀλωμένο ἀπό τήν ἀρρώστια γενετικό ὑλικό τους. Ὁ ἐκτός δωματίου τρόπος ὑπάρξεως, λοιπόν, κουβαλάει μέσα του ὄχι μόνο τή φθορά, ἀλλά καί τό παράλογο κι ἄδικο.

Ἄν στή θέση τῆς φωτιᾶς νοήσουμε τόν Θεό, στή θέση τοῦ δωματίου τόν παράδεισο καί στή θέση τῆς ἀρρώστιας τήν φθορά καί τόν θάνατο, τότε τό παραπάνω παράδειγμά μας φαίνεται νά κάτορθώνει σέ ἰκανό βαθμό (μὲ ὅλες τίς ἐλλείψεις πού ἔχουν ὅλα τὰ παραδείγματα) (1) νά εἰσαγάγει στό πῶς ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία κατανοεῖ τήν προπρωτική κατάστασι, τό προπατορικό ἁμάρτημα, τήν πτώση καί τή μεταπτωτική κατάστασι τοῦ ἀνθρώπου. Στό παράδειγμα, λοιπόν, μπορούμε νά ἐντοπίσουμε τούς ἐξῆς βασικούς ἄξονες:

α. Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου μέσα στό δωμάτιο, δέν ἦταν ἀπλῶς ὑπαρξη, ἀλλά, συν-ὑπαρξη, κοινωνία μέ τήν ἐστία, μιάν ἀλλιώτικη ὑπαρξη.

β. Ὁ ἄνθρωπος βγῆκε ἀπό τό θερμαινόμενο δωμάτιο ἐπειδή ὁ ἴδιος ἀποφάσισε νά διαρρήξει τή σχέση του μέ τήν ἐστία. Δέν τόν ἐκδίωξε ἡ ἐστία.

γ. Τό ξεπάγιασμα καί ἡ ἀρρώστεια εἶναι φυσικές συνέπειες τῆς παραπάνω πράξης του, κι ὄχι τιμωρία πού τοῦ τήν ἐπέβαλε ἡ ἐστία.

δ. Τὰ παιδιά κληρονομιοῦν τή φθορά τοῦ πατέρα τους· ὄχι τό φταιξιμό του.

ε. Τό ὅλο ζήτημα ἀφορᾷ τήν ἰδία τήν ὑπαρξη τοῦ ἀνθρώπου, κι ὄχι ἀπλῶς τή συμπεριφορά του ἢ κάποια ἐπιμέρους πράξη του.

Ὁ ἀναγνώστης θά ἀντιληφθεῖ ὅτι τό παραπάνω παράδειγμα κατορθώνει νά θέσει ὑπό Ὁρθόδοξη ὀπτική διάφορες παραμέτρους τῆς προπατορικῆς περιπέτειας, οἱ ὁποῖες στό πρόσφατο παρελθόν ἐρμηνεύονταν ἀπό ἀντιλήψεις πού, μολονότι δέν ἀπηχοῦν τό Ὁρθόδοξο πνεῦμα, γαλούχησαν θρησκευτικά τίς

αὐτὴν γὰρ

ἐν τῷ

ἐν τῷ

γενιές τῶν περασμένων δεκαετιῶν στὸν τόπο μας. Τέτοιες ἀντιλήψεις, εἶναι ἡ παρουσίαση τοῦ Θεοῦ ὡς ἐνός ἀτεγκτου δικαστῆ πού πάνω ἀπ' ὅλα ἀγρυπνᾷ γιὰ τὴν τήρηση τῶν νόμων του, ἡ παρουσίαση τῶν συνεπειῶν τῆς πτώσης ὡς ποινῆς πού ἐπιβλήθηκε ἀπὸ αὐτόν τόν τιμωρό Θεό, ἡ πεποίθηση ὅτι οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἀδάμ κληρονομοῦν τὴν ἐνοχὴ του καὶ ὅτι γι' αὐτὸ ὑφίστανται κι αὐτοὶ δίκαιη τιμωρία.

β. Πρόσκληση σέ ζωὴ δίχως ἡμερομηνία λήξης

Ἄς προσπαθήσουμε, τώρα νά δώσουμε σφαιρικότερα τὴν Ὁρθόδοξη προοπτικὴ, ξεκινώντας ἀπὸ τὴν ἀρχή (2).

Ἡ κτίσις, ὁλόκληρη - καὶ ὁ ἄνθρωπος μέσα σ' αὐτήν - δημιουργήθηκε ἀπὸ τὸν Τριαδικό Θεό ἐκ τοῦ μηδενός. Καμμιά ἀναγκαιότητα καὶ κανένας νόμος δέν ὑποχρέωνε τὸν Θεό πρὸς τοῦτο. Ὁ λόγος τῆς Δημιουργίας βρίσκεται στὴν ἐλεύθερη καὶ παθιασμένη ἀπὸ ἀγάπη βούληση τούτου τοῦ «συντροφικοῦ» (καθόσον Τριαδικοῦ καὶ ὄχι μοναδιαίου) Θεοῦ, πού φλέγεται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τῆς κοινωνίας, ἐπιθυμεῖ νά δημιουργήσει κι ἄλλους μετόχους τῆς ζωῆς καὶ τοῦ τρόπου ὑπαρξῆς Του.

Ἀπὸ τὴ στιγμή τῆς Δημιουργίας καὶ ἐντεῦθεν, λοιπόν, ἔχουμε νά κάνουμε μέ δύο διαφορετικὲς (ἐτερεοῦσιες, διαφορετικῆς οὐσίας) ὑπάρξεις. Ἀφενὸς μέ τὸν αὐθύπαρκτο καὶ ἀδημιούργητο Θεό, τὸν Ἄκτιστο, κι ἀφετέρου μέ τὸ δημιούργημα, τὸ Κτιστό. Τὸ Κτιστό - δηλαδή τὸ ὄν γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ ὁποίου ἔχει ἀποφασίσει καὶ ἐνεργήσει Ἄλλος - δέν διαθέτει ἀπὸ μόνο του καμμιά δύναμη οὔτε γιὰ νά ἐρθεῖ οὔτε γιὰ νά κρατηθεῖ στή ζωή. Ἄν, δηλαδή, μπορούσαμε νά νοήσουμε τὴν κτιστότητα ἐντελῶς μονάχη τῆς (δηλαδή δίχως σχέση μέ τὸν ζωοδότη Δημιουργό τῆς) θά βλέπαμε ὅτι δέν τείνει παρά στὴν

ἀποσύνθεση καὶ στὸν θάνατο. Ὅπως δέν ἦταν στό χέρι τοῦ κτιστοῦ ἡ ἐλευσὴ του στὴν ὑπαρξή, ἔτσι δέν εἶναι στό χέρι του καὶ ἡ παλινδρόμησή του στὴν ἀνυπαρξία. Στὴ χριστιανικὴ ὀπτική, ὁ θάνατος δέν εἶναι ἡ ἀνυπαρξία, ἡ ἐκμηδένιση τῆς ὑπαρξῆς (ὅπως συνήθως φρονεῖ ὁ κόσμος), ἀλλὰ ἡ συνέχισή της σέ κατάσταση ξεφτίσματος, ἀποσύνθεσης. Ἄν ὅμως τὸ κτιστό μπολιαστεῖ στὴν ὑπαρξὴ τοῦ Ἀκτίστου, τότε θά μετέχει κατὰ χάριν στὴν ἄκτιστη ζωή, σέ μιὰ ζωή, δηλαδή, πού ἀφενὸς δέν ἔχει ἡμερομηνία λήξης καὶ ἀφετέρου εἶναι συνύπαρξη. Αὐτὸ τὸ μπόλιασμα, ὅμως, δέν γίνεται οὔτε αὐτόματα οὔτε κατὰ θεϊκὴ προσταγή. Προϋποθέτει τὴν ἐλεύθερη συναίνεση τοῦ ἀνθρώπου.

Ἄς ἐρθοῦμε, λοιπόν, στὸν ἄνθρωπο. Ὑπάρχει ἓνα πάρα πολύ σημαντικό δεδομένο στὸν τρόπο δημιουργίας του. Ὅπως μᾶς λέει ἡ Ἁγία Γραφή, ὁ ἄνθρωπος πλάσθηκε βάσει ἐνός ἀρχετύπου. Τὸ ἀρχέτυπο αὐτὸ εἶναι κάτι πολύ συγκεκριμένο. Ἄς προσέξουμε τὸν παρακάτω συλλογισμό: Σύμφωνα μέ τὴ Βιβλικὴ διήγηση, ὁ ἄνθρωπος δημιουργήθηκε «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» (Γεν. 1, 27), δηλαδή «σύμφωνα μέ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ». Εἰκόνα τοῦ Θεοῦ Πατρός, ὅμως, εἶναι ὁ Υἱός, τὸ δεύτερο πρόσωπο τῆς

Ἁγίας Τριάδος (Β Κορ. 4, 4). Αὐτός εἶναι τὸ ἀρχέτυπό μας. Ἄρα, ὁ ἄνθρωπος φτιάχτηκε μέ τέτοιο τρόπο, ὥστε νά εἶναι ἓνα ὄν «συμβατό» πρὸς τὸν Υἱό. Ἐξαρχῆς, δηλαδή, τὸ ζητούμενο ἦταν νά συναντηθεῖ ὁ ἄνθρωπος (καὶ κατ' ἐπέκταση σύμπαν τὸ κτιστό) μέ τὸν Υἱό, νά γίνει σάρκα Του καὶ, κατὰ συνέπεια, θεός κατὰ χάριν, μέτοχος τῆς ἁγιωτριαδικῆς κοινωνίας καὶ τῆς ζωῆς πού δέν ἔχει ἡμερομηνία λήξης (3).

Ὅλα αὐτὰ δέν εἶναι ἄσχετα πρὸς τὸ θέμα μας, δηλαδή τὴν Πτῶση. Ἀντιθέτως, εἶναι τὸ ἀπαραίτητο πλαίσιο γιὰ νά μπορέσουμε νά διαγνώσουμε τίς

Μονόμια

πραγματικές διαστάσεις της. Συχνά λέγεται ότι ο Χριστός ήρθε για να αναιρέσει τα τραγικά αποτελέσματα της Πτώσης. Η σάρκωσή Του, συνεπώς, θεωρείται ότι έγινε εξαιτίας της Πτώσης και προκειμένου να επανέλθει ο άνθρωπος στην προπρωτική του κατάσταση. Ωστόσο, τό εξαρχής (κι όχι απλώς μετά την Πτώση) σχέδιο του Θεού ήταν και είναι η ένωσή Του με τό κτιστό. Η σάρκωση του Υιού σήμανε επιτέλους την έναρξη της πραγματοποίησης αυτού του προαιωνίου σχεδίου, τό οποίο θά ολοκληρωθεί στό έσχατο μέ την καθολική Ανάσταση, τή συσσωμάτωση σύμπαντος του κτιστού στό Σώμα του Υιού, τήν ανακαίνιση τής κτίσης και τήν κατάργηση τής φθοράς και του θανάτου (πρβλ. Έφεσ. 1, 10, Άποκ. 21, 1-5). Ο θεμελιώδης άξονας είναι αυτό τό σχέδιο τής θεανθρώπινης σύμπραξης. Η Πτώση συνιστά μία τραγική περιπέτεια αυτής τής σύμπραξης, όχι όμως αίτία τής. Τό έργο του Χριστού δέν επαναφέρει τόν άνθρωπο στην προπρωτική του κατάσταση, αλλά -πολύ περισσότερο- τόν φέρνει σ' εκείνη τή θέση, στην οποία είχαν κληθεί νά φθάσουν οί πρωτόπλαστοι αλλά δέν έφθασαν.

Πού εδράζεται ή τραγικότητα τής Πτώσης; Στην φοβερή προίκα του ανθρώπου, πού λέγεται *έλευθερία κατάφασης ή άρνησης* τής σχέσης με τό όντολογικό θεμέλιό του. Συμβατικά μιλώντας, θά μπορούσαμε νά πούμε ότι ο Θεός ένοχλείται περισσότερο με τό ένδεχόμενο νά άπωλέσει ο άνθρωπος αυτή τήν έλευθερία, παρά με τό ένδεχόμενο νά τήν χρησιμοποιήσει άρνητικά. Είναι άλλο θέμα, τό ότι πολλοί θρησκευόμενοι θά πρότιμούσαν άκριβώς τό αντίθετο, δηλαδή ένα όν προγραμματισμένο σέ άνεπίλεκτη ύποταγή.

γ. «Καί έσσεσθε ως Θεοί»

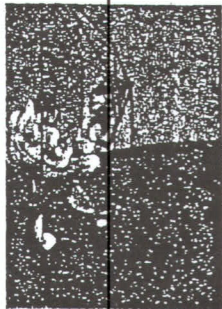
Η Βιβλική διήγηση τής Πτώσης (Γεν. 3) έχει συντεθεί σέ γλώσσα ή οποία προσέλαβε σύμβολα και άρχέτυπα διαδεδομένα στους πολιτισμούς τής εποχής, προκειμένου νά δώσει με εύληπτο τρόπο στον τότε άνθρωπο τά μοναδικά

μηνύματά τής. Δέν θά καταπιαστούμε εδώ με ειδικότερα ζητήματα τής διήγησης, ούτε και έχει νόημα νά άγκιστρωθούμε στό γράμμα τής (ένδεικτικά υπενθυμίζουμε ότι οί Πατέρες τής Έκκλησίας προσπαθώντας νά διαγνώσουν τό σημαινόμενο, υπενθυμίζουν ότι ο Θεός δέν έχει χέρια για νά πλάθει πηλό κ.ο.κ.). Έδώ θά έπισημάνουμε όρισμένες σημαντικές παραμέτρους.

α. Η προπρωτική κατάσταση δέν ήταν τό ιδανικό στάδιο του ανθρώπου, άφου, όπως είπαμε, τό φτάσιμό του στην κατά χάριν ένωσή του με τόν Υιό δέν είχε ακόμα πραγματοποιηθεί. Τό σπουδαίο στην προπρωτική κατάσταση βρίσκεται άλλοι: στό ότι διέθετε τή δυναμική μιας πορείας προς μία συνάντηση, ένω ή Πτώση συνιστά τή διακοπή αυτής τής πορείας ή παρέλκυσή τής. Η Πτώση, δηλαδή, δέν είναι τό χριστιανικό ανάλογο τής Πλατωνικής έκπτωσης από έναν ιδανικό κόσμο. Για τήν Έκκλησία ο ιδανικός κόσμος δέν βρίσκεται στό παρελθόν, αλλά στό μέλλον, και δέν είναι ένας άλλος κόσμος, παράλληλος προς τόν δικό μας, αλλά ο ένας και μοναδικός κόσμος-κτίσμα του Θεού, όταν θά έχει ανακαινιστεί.

β. Η Πτώση είναι ή *άλαζονικη* *συνέπεια τής* διάθεσης του κτιστού για αϋτάρκεια και αϋθυπαξία. Είναι ή άρνηση τής εικόνας νά εικονίζει τό άρχέτυπό τής. Π.χ., τά χρώματα, οί πινελιές, ο μουσαμάς, τό τελάρο ενός ζωγραφικού πίνακα έχουν νόημα και συγκροτούν πίνακα, άκριβώς έπειδή τελούν σέ σχέση με τό πρωτότυπο, λ.χ. άπεικονίζουν ένα άληθινό δέντρο. Αν όμως ο πίνακας θελήσει νά άρνηθεί τή σχέση του με τό πρωτότυπό του, αν, δηλαδή, άρνηθεί νά άπεικονίζει τό δέντρο, τότε όλα αυτά τά συστατικά του θά αποσυναρμολογηθούν σέ ένα σωρό δίχως νόημα. Αντίστοιχα, λοιπόν, όταν ο άνθρωπος άρνεϊται τή σχέση του με τό άρχέτυπό του, τότε ή έγγενής άπειλή αϋτονόμησης τής κτιστότητας γίνεται πραγματικότητα. Η Πτώση είναι τρόπος ύπαρξης, είδοποιός διαφορά τής οποίας δέν είναι απλώς ο θάνατος, αλλά ή δεσποτεία του θανάτου, ως τό όριστικό τέρμα (4). Ας θυμηθούμε ότι ή Γραφή και ή

ὕμνο-λογία μας, ἀναφερόμενες στή μεταπτωτική κατάσταση, δέν μιλοῦν ἀπλῶς γιά θάνατο, ἀλλά -πολύ περισσότερο- γιά «κράτος» καί γιά «βασίλειο» τοῦ θανάτου. Καί βέβαια, ὁ θάνατος οὔτε δημιουργήμα τοῦ Θεοῦ εἶναι, οὔτε ἐφεύρημά Του γιά νά ἀποδώσει δῆθεν δικαιοσύνη. Εἶναι πολύ χαρακτηριστικό ὅτι ὀρισμένοι Πατέρες, λεπτολογώντας τά λόγια τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς παραβάτες πρωτοπλάστους, ἐπισημαίνουν τά ἐξῆς. Ὁ Θεός δέν τοὺς ἐπέβαλε ποινή, ἀλλὰ τοὺς φανέρωσε τί θά ἀκολουθήσει στό δρόμο πού ἐπέλεξαν. Διότι δέν εἶπε στόν Ἀδὰμ «μέ τόν ἰδρώτα τοῦ προσώπου σου νά τρῶς τό ψωμί σου», ἀλλά «... θά τρῶς τό ψωμί σου». Κι οὔτε εἶπε στήν Εὐά «μέ πόνους νά γεννᾷς», ἀλλά «μέ πόνους θά γεννᾷς» (βλ. Γεν. 3: 16, 19).

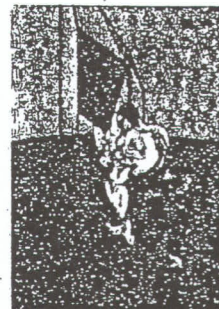

γ. Ὅταν τό φίδι εἶπε στό ὅς πρωτόπλαστους ὅτι θά ἀναδειχθοῦν σέ θεούς («καί ἔσεσθε ὡς θεοί», Γεν. 3, 5), δέν ἔλεγε ἐξ ὁλοκλήρου ψέμματα.

Μᾶλλον ἔλεγε μισή ἀλήθεια. Ὅτι τό ζητούμενο ἦταν ἐξ ἀρχῆς νά γίνει ὁ ἄνθρωπος Θεός, ἦταν, ὅπως ἔχουμε πει παραπάνω, ἀλήθεια. Τό ψεῦδος βρίσκεται ἄλλοῦ: στό ὅτι ὁ ἄνθρωπος πείστηκε πῶς θεός θά γίνει ἂν συνδεθεῖ ὄχι μέ τήν πηγὴ τῆς ζωῆς (δηλαδή τόν Ἄκτιστο Θεό), ἀλλά μέ ἕνα κτίσμα, δηλαδή μέ κάτι πού δέν φέρει ζωὴ ἀφ' ἑαυτοῦ. Αὐτὴ εἶναι ἡ οὐσία τῆς Βιβλικῆς διήγησης γιά τήν ἀπαγόρευση τῆς βρώσης ἐνός καρποῦ. Ἡ Βιβλικὴ διήγηση δέν ἐμφανίζει τόν παραδείσιο ἄνθρωπο οὔτε ἀσώματο, οὔτε ἐνδεή τροφῆς. Ἰσαῖα, πού ἡ τροφή εἶναι τρόπος μέ τόν ὁποῖο ὁ ἄνθρωπος κοινωνεῖ τοῦ κόσμου καί ὁ κόσμος εἰσέρχεται μέσα στήν ἀνθρώπινη ὑπαρξη. Αὐτό πού ἡ Γραφή δακτυλοδείχνει ὡς ὀλέθριο κίνδυνο, εἶναι τό νά ἐκληφθεῖ ὁ κόσμος ὡς κάτι μαγικό πού μαγικά χαρίζει μαγικές ιδιότητες. Ἔτσι, ἀπεμπολώντας ὁ ἄνθρωπος τὴ συνάντησιν μέ τόν Θεό, δηλαδή συνάντησιν προσώπων, στρέφεται πρὸς μίαν ἄλλη ὑπαρξη, ἐφήμερη ὅπως καί ἡ

δική του, καί ἀντλεῖ ἀπὸ αὐτὴν ὅ,τι μπορεῖ νά περιέχει μιά αὐτονομημένη κτιστὴ ὑπαρξη: φθορά καί θάνατο.

δ. Ἡ Πτώση σήμανε τὴν ἐκπτώσιν ἀπὸ τὴν συν-ὑπαρξη στήν ἀτομικὴ ὑπαρξη. Διαρρηγνύεται ἡ σχέση μέ τόν Θεό, ἡ σχέση μέ τόν συνάνθρωπο, ἡ σχέση μέ τὴν κτίσιν. Στὴ Βιβλικὴ διήγηση αὐτό ἀποδίδεται πολὺ παραστατικά. Οἱ προπρωτικοὶ ἄνθρωποι ἐμφανίζονται περίπου νά κάνουν περίπατο παρέα μέ τόν Θεό καί νά συνομιλοῦν μαζί Του. Εὐθύς μέ τὴν παράβαση, ὁ ἄνθρωπος κρύβεται ἀπὸ τόν Θεό, δέν ἀνταποκρίνεται στό κάλεσμά Του, ρίχνει τό φταίξιμο ἀλυσιδωτὰ στόν Δημιουργό του, στόν σύντροφό του καί στό φίδι. Ὁ Ἄλλος ἀντικρύζεται πλέον ὡς ξένος. Ἡ ἄμεση καί

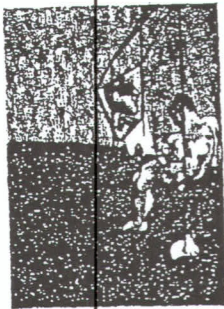

ἀδιαμεσολάβητη ἐπικοινωνία χάνεται. Τί σημαίνει ἡ προπρωτικὴ γύμνια τοῦ ἀνθρώπου; Σημαίνει πῶς ὅ,τι τόν περιέβαλλε (π.χ. ὁ σύντροφός του, ἕνας θάμνος, ὁ ἀέρας κ.ο.κ.) ἄγγιζε τόν ἴδιο, τό ἴδιο του τό κορμί, ἄμεσα καί

ἀδιαμεσολάβητα. Μὲ τὴν Πτώση πλέον ὁ ἄνθρωπος ἐνοχλεῖται ἀπὸ τὴν γύμνια του. Ἀνάμεσα στόν ἄνθρωπο καί σέ ὅ,τι βρίσκεται γύρω του, μεσολαβεῖ τό ρούχο, τό περιβλημα τῆς ἀτομικότητάς του. Ὅλη αὐτὴ ἡ ἀποσύνθεση τῶν σχέσεων βιώνεται καθημερινὰ στίς ἀνθρώπινες κοινωνίες. Εἶναι ἅπειρα τά Πατερικά κείμενα πού καταδεικνύουν ὡς διαστάσεις τῆς Πτώσης τίς ταξικὲς ἀνισότητες, τὴ δουλεία, τὴν ἰδιοκτησίαν, τὴν ὑποτελείαν τῆς γυναίκας, τὴν ἐξουσίαν, τὴν οἰκολογικὴ κρίσιν κ.λ.π.

ε. Ἄν τό δεύτερο Πρόσωπο τῆς Ἀγίας Τριάδος, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, εἶναι ὁ λόγος ὑπαρξης τῶν πάντων καί συνέχει τά πάντα (πρβλ. Ἰω. 1, 1-3, 9-10), κι ἂν ὅπως εἶπαμε -ὁ ἄνθρωπος φθάνει στήν αὐτοπραγμάτωσή του ἂν κι ὅταν συναντηθεῖ μέ τόν Λόγο, τότε ἡ διάρρηξη τῆς σχέσης μαζί Του εἶναι ἀ-λογία, εἶναι παράλογο. Ὁ πεπτωκὴς ἄνθρωπος δέν ἐκμηδενίζεται μὲν, ὑπάρχει ὁμως μέ ἕναν τρόπο μίζερο, διαφεντευμένο ἀπὸ τὴν

ανάγκαιότητα καί τούς απρόσωπους νόμους της. Έτσι, π.χ., ή διαδοχή του ανθρωπίνου γένους λαμβάνει χώρα μέσα στη γενική α-λογία. Κάθε άνθρωπος έρχεται στον κόσμο επιβαρυνμένος μέ κληρονομική φθορά. Φυσικά, μέ καμμία ένοχή καί μέ κανένα φταίξιμο γιά καμμία πράξη δέν είναι χρεωμένες οι νεογέννητες υπάρξεις. Σέ καμμία περίπτωση δέν πρέπει νά εκλαμβάνονται ως συνάνοχοι του Αδάμ, ούτε καί ως μέτοχοι τής δικής του δήθεν τιμωρίας. Κι όμως, γεννιούνται μέσα από μιá επιβαρυνμένη καί άλογη πραγματικότητα. Γιατί πεθαίνουν τά άθωα βρέφη; Γιατί βασανίζονται νέοι άνθρωποι; Γιατί δέν πρόλαβε νά χαρεί ό τάδε; Αύτά τά έρωτήματα, πού καθημερινά είναι στά

χείλη πολλών, φανερώνουν ακριβώς τή βίωση αυτού του παραλόγου. Σέ απάντηση, πολλοί χριστιανοί προσπαθούμε συχνά νά δικαιολογήσουμε τά άδικαιολόγητα, σάν νά ναι τάχα τά πράγματα ακριβώς όπως θάπρεπε νά ναι. Σίγουρα μπορούν νά λεχθούν πολλά, όμως ή όδυνηρή αλήθεια είναι μία: τά πράγματα δέν είναι έτσι επειδή έτσι πρέπει, αλλά είναι έτσι ακριβώς επειδή άπουσιάζει αυτό πού πρέπει. Ός χριστιανός δέν πρέπει νά νιώθω ύποχρεωμένος νά δείξω ότι έρωτήματα σάν τά παραπάνω είναι παράλογα, αλλά ακριβώς τό αντίθετο: ότι ένας κόσμος άποσυνδεμένος από τόν Λόγο, μόνο άδικος καί παράλογος μπορεί νά είναι. Άλλη εκδήλωση τής α-λογίας είναι καί ή ψευδαίσθηση άθανασίας πού παρέχει ή αδιάκοπη γέννα άπογόνων. Τό ανθρωπινό γένος συνεχίζει μέν, κι έτσι φαντάζει θεωρητικά άθάνατο, όμως αυτή ή «άθανασία» άφορά τήν παράταση του είδους, όχι τήν κατάργηση τής ήμερομηνίας λήξης των αληθινών προσώπων. Η άλογία καί ή άποσύνθεση πού αυτή κομίζει, δέν είναι στενά ανθρωπινή υπόθεση. Άφορούν όλόκληρο τό σύμπαν. Η Κτίση, όντας κατά κάποιον τρόπο προέκταση του σώματος του

ανθρώπου, συμπαρασύρθηκε στην Πτώση, δουλώθηκε κι αυτή στη φθορά, καί-όπως πολύ ζωντανά λέει ό Παύλος-πονάει, βογγάει καί καρτερεί μαζί μέ τόν άνθρωπο τήν άπελευθέρωση (Ρωμ. 8, 18-22).

στ. Μιά καί κάναμε λόγο γιά τή γυμνότητα του ανθρώπου καί γιά τά δεδομένα των (μεταπτωτικών) κοινωνιών, οφείλουμε νά προσέξουμε καί τά έξης. Η Γραφή λέει ότι έν όψει τής έξόδου των ανθρώπων από τόν παράδεισο, ό ίδιος ό Θεός έφτιαξε δερμάτινους χιτώνες καί έντυσε μέ αυτούς τό πρωτόπλαστο ζευγάρι (Γεν. 3, 21). Πολλοί Πατέρες έρμήνευσαν τούς χιτώνες αυτούς όχι ως τό σώμα του ανθρώπου (ό άνθρωπος ουδέποτε υπήρξε ως άσώματη, πνευματική ύπαρξη), αλλά ως τίς συνέπειες τής πτώσης πού ταυτόχρονα είναι καί έφόδια, τρόποι επιβίωσης του ανθρώπου μέσα στά μεταπτωτικά δεδομένα. Έτσι, δερμάτινοι χιτώνες είναι ή δεσποτεία των βιολογικών αναγκών, ό τρόπος γενετήσιας μίξης καί πολλαπλασιασμού, ή αναγκαιότητα δουλειάς, ή αναγκαιότητα των πολιτικών έξουσιών, κ.λπ. Ο άνθρωπος καλείται, δηλαδή, νά ανταποκριθεί στην κλήση του μέσα από τά δεδομένα αυτά πλέον κι όχι μέσα από μιá ιδεαλιστική ή μανιχαϊστική άπόρριψή τους. Ο άνθρωπος έχει κληθεί όχι σέ παθητική άναμονή, αλλά σέ άναμονή ένεργητική, σάν αυτή πού έχει ό πολεμιστής μέσα στη μάχη, προσδοκώντας τή νικηφόρα έκβαση του πολέμου.

* * *

Η Σωτηρία, τό νά γίνει, δηλαδή, ή δημιουργία του Θεού σώα, άκέραιη μέσα στην Άνάσταση καί στην τελική συντριβή των δυνάμεων τής άποσύνθεσης καί τής κολόβωσης, άποτελεί άλλο κεφάλαιο, πού δέν μπορούμε νά τό ψηλαφίσουμε έδώ. Περιοριζόμαστε νά υπενθυμίσουμε ότι οι σελίδες αυτού του κεφαλαίου έχουν ήδη αρχίσει νά γυρίζουν, άθόρυβα, όπως άθόρυβα λειτουργεί ή μαγιά μέσα στη ζύμη.

Θανάσης Ν. Παπαθανασίου

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Μιλώντας με παραδείγματα, ὁ μὲν Ἁγ. Κύριλλος Ἀλεξανδρείας κάνει λόγο γιὰ τὰ κλαδιά πού ἀναγκαῖα μαραίνονται ὅταν ἡ ρίζα ἀρρωστήσει (P.G. 74, 289).
2. Γιά πληροφόρηση καὶ προβληματισμό ἐπὶ τοῦ θέματος, καὶ γιὰ νὰ μὴν παραθέσουμε πληθὸς πατερικῶν καὶ νεωτέρων ἔργων, ἀρκούμεστε στό νὰ παραπέμψουμε τόν ἀναγνώστη στὰ ἐξῆς ἔργα, κατ'ἀλφαβητική σειρά τῶν συγγραφέων καὶ δίχως νὰ ὑπαισερχόμαστε ἐδῶ στό εἰδικό βάρος καθενός καὶ στίς μεταξύ τους διαφοροποιήσεις: Σάββα Ἀγουρίδη, *Μύθος, Ἱστορία, Θεολογία. Ἀνάλυση περικοπῶν ἀπό τὰ κεφ. 1-11 τῆς Γενέσεως*, Ἀθήνα 1988 (ιδίως σελ. 50-73). - Ἰωάννου Ζηζιούλα, *μητροπολίτου Περγᾶμου, Ἡ κτίσις ὡς εὐχαριστία. Θεολογική προσέγγιση στό πρόβλημα τῆς Οἰκολογίας*, ἐκδ. Ἀκρίτας, Ἀθήνα 1992 (ιδίως σελ. 93-123). - Παναγιώτη Νέλλα, *Ζῶν Θεούμενον. Προοπτικές γιὰ μιὰ Ὀρθόδοξη κατανόηση τοῦ ἀνθρώπου*, ἐκδ. Ἐποπτεία, Ἀθήνα 1979 (νεώτερη ἐκδ. Ἀρμός). - Ἰωάννου Ρωμανίδου, *πρωτοπρεσβ., Τό προπατορικόν ἁμάρτημα*, ἐκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1970 (νεώτερη ἐκδ. Δόμος). - Γεωργίου Φλωρόφσκυ, *Δημιουργία καὶ Ἀπολύτρωση*, ἐκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1983

(ιδίως σελ. 49-88, 95-98 καὶ 183-191).

3. Χρησιμοποιώντας ἓνα παράδειγμα, θά ἔλεγα ὅτι ὁ ἄνθρωπος μοιάζει μέ ἓνα πορτατίφ. Ἀπό μόνοῦ τοῦ τό πορτατίφ δέν ἀρκεῖ γιὰ νὰ λειτουργήσῃ πλήρως. Ὁ ἑαυτός του δέν εἶναι ἀπλῶς τό ἄθροισμα τῶν μερῶν του (μέταλλο, καλώδια, βίδες κ.λπ.). Ἐχει κατασκευαστεῖ ἐτσι ὥστε νὰ εἶναι συμβατό πρὸς τό ἠλεκτρικό ρεῦμα, καὶ ἡ ἔνωση μαζί του εἶναι αὐτή πού κάνει τό πορτατίφ νὰ «ζεῖ» καὶ νὰ μὴν εἶναι ἀπλῶς ἓνας σωρὸς ἐξαρτημάτων.
4. Ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὐδέποτε ὑπῆρξε κυριολεκτικά ἀθάνατος, οἱ Πατέρες τό ἐπισημαίνουν μέ διατυπώσεις ἐνδιαφέρουσες γιὰ θεολογική ἐμβάθυνση πού δέν μπορεῖ βέβαια νὰ γίνει ἐδῶ. Ὁ Θεόφιλος Ἀντιοχείας, π.χ., λέει ὅτι ὁ ἄνθρωπος δέν δημιουργήθηκε οὔτε ἀθάνατος οὔτε θνητός (*Πρὸς Αὐτόλυκον Β*, 27), ὁ δὲ Ἀναστάσιος Σιναΐτης σημειώνει ὅτι ὁ Ἀδάμ μετεῖχε καὶ φθορᾶς καὶ ἀφθαρσίας (*Ὁδηγός*, 23). Πολύ χαρακτηριστική εἶναι ἐπίσης καὶ ἡ παρατήρηση τοῦ Μ. Ἀθανασίου, ὅτι ἡ προειδοποίηση τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς πρωτοπλάστους «θανάτῳ ἀποθανεῖσθε» (Γεν. 2, 17) ἐννοεῖ «τό μή μόνον ἀποθνήσκῃν, ἀλλά καὶ ἐν τῇ τοῦ θανάτου φθορᾷ διαμένειν» (*Περὶ Ἐνανθρωπήσεως*, 3).